

Det finns betydande paralleller mellan samerna och indianerna, heter det i Samefolket (1964:3-3) i en redaktionell ingress till en redogörelse för indianernas status i Förenta staterna:

—Indianerna är ungefär lika många i förhållande till USA:s övriga befolkning som samerna är i förhållande till Sveriges övriga befolkning. Av samefolket tog man under avvittringen land och vatten i en utsträckning som kan jämföras vid förhållandena i USA. Indianerna har på sina reservat rent utav en bättre rättlig ställning än samerna har på sina områden.

Samernas talesmän använder på goda grunder beteckningar som

bör med tacksamhet observeras att lappväsendet åkt fram AMS-mödel för denna sak.

Huvudman för anläggningarnas genomförande är lappväsendet. Trots samebyns enhälliga beslut och enhällen fick den ej vara huvudman för byggnationerna. Huvudmannaskapet i detta fall har bestämt i att beställa själva slakteriet och att utbetala löner till arbetarna. Själva planeringen och arbetets utförande har byn själv åstadkommit.

Vem som blir huvudman för de färdiga anläggningarna det är ännu oklart. Samernas enhälliga anhängan kvarstår dock. Är byn själv huvudman, kan man, om det behövs, utan tidspillan andra eller utbygga anläggningarna när behövs.

bet med underordnad saknar mycket direktivitet om samernas existensförhållanden måste inne att denna omställning kräver skyddsåtgärder från kommunerna och statens sida. Rapporter som föreligger om flertalet familjers slumbostäder och slumtillvaro i många samebyar och arbetslösheten och bostadslösheten bland de samer som måste överge renskötseln utan att finna ett alternativt levebröd tyder på att dessa åtgärder för länge sedan borde ha satts in.

En betydande del av samebefolkningen har assimilerats med den övriga befolkningen i Norrland och

Samerna och kolonialväldet

fogdevälde och förmyndarvälde om de bestämmelser som de ännu i dag lyder under. En läsning av instruktionerna för lappfogdar — numera kallade konsulenter — och tilläggstalesmän — ger samerna en kväljande känsla av livegenakap under fogdeväldet — sågs det i en kommentar om 1928 års renbeteslag (Samefolket 1963:10). — Samerna är väl i all rimlighet inte till för renbeteslagens och dess handhavares skull utan renbeteslagen och dess handhavare för samernas skull, heter det i en annan kommentar i samma nummer av samma tidning.

Samerna får nu enligt lag inte ens vara ordförande på sina egna årsstämmor. — I alla livets skiftet, när det gäller rätten till land och vatten, bostadsort, taxering, socialhjälp m.m. råder i renbetesväsendets paternalism (förmyndarvälde) över samerna och för dem passiva. (Samefolket 1963:10). I myndigheternas handläggning av samernas angelägenheter röja ofta en mentalitet, som även en utomstående måste finna trevarelinnrikad, träskallig och infantill.

Länsstyrelsen i Västerbotten bealöt 1963 att Åtomutagen i Tärnafjällen och andra atugar, som köpta av lappväsendet för pengar ur lappfonden, skulle hållas låsta gentemot samerna! Samefolket (1963:5-6) anmärker att lappväsendet är ett diffust begrepp utan juridisk karaktär men att lappfondens medel däremot är bundna vid ett bestämt ändamål:

—De skall användas till samernas förmån. Denna ändamålsbindning har naturligtvis inte upphört därigenom att medel från lappfonden använts för förvärv av en atuga i samernas område. Om en atuga hålles låst gentemot samerna på deras områden så är det givetvis inte till förmån för samerna.

Samebyarna Gran, Ran, Umbyn och Vapsten anförde besvär hos regeringen över länsstyrelsens beslut. "Samerna har", sa det i skrivelsen, "ansett de lömlösa att begära tillgång till stugorna. Deras behov är emellertid stort, då de under arbetet med renarna ofta kan vara talrikt samlade på en och samma plats."

Ett annat exempel är den nu färdigställda anläggningen för slakt och renskötning i Altejokk. Låvas sameby:

—Samerna i byn har själva utfört allt arbete. En av medlemmarna var bär för arbetet. Samerna arbetade i grupper på två till fyra man. Arbetet bedrevs som ackord. En av samerna körde med traktor ut stolpar och järntråd till atagslet. Anläggningarna bekostas av arbetsmarknadsstyrelsens medel. Det

de själv vill. Dessutom blir ansvaret över den egna anläggningen vida större än över en anläggning som andra skall besluta om. (Samefolket 1963:11-12.)

Samernas frejdiga talesmän sticker inte under stol med att makten fördummar både dem som utövar den och den som blir offer för den.

Av JOHN TAKMAN

Men med dessa och andra exempel för ögonen kan man undra om makts utövarna har någon marginal kvar för ytterligare fördumning.

Om byråkraternas mänskligt a'i döma inte kan förtälja många år till med detta knapiga, smådjävliga och för samernas liv helt fördömda kolonialväldet, så beror det väl inte på att vi övriga medborgare eller de svenska toppbyråkratin röjt mycket solidaritet med samernas bekymmer. Avgjort viktigast är att "nu har samerna nåtts av de strömningar, som sammansvetsade arbetarna i slutet av 1800-talet och bönderna på 1930-talet". Citatet är hämtat ur ett uttalande som en samedelegation gjorde vid en uppvaktning för statsministern och jordbruksministern den 4 oktober 1963.

Det har kommit ett halvt svar på denna uppvaktning. Inför samernas nyligen avslutade landsmöte i Östersund förklarade jordbruksministern att en utredning skulle göras för översyn av renbeteslagen och andra förordningar som gäller samernas förhållande till staten. I direktiven skulle stor vikt läggas vid rennäringens situation med sikte på att skapa förutsättningar för ökad lönsamhet, mera rationella driftsformer och större självständighet för renskötare. Samerna skulle enligt jordbruksministern, få hand om sina angelägenheter i "ökad omfattning" och bl.a. äntligen få sköta sina egna ekonomiska och kulturella angelägenheter. Uttrycket "ökad omfattning" verkar oroad men är taget ur ett tidsningssreferat och får väl t.v. inte tolkas så att kolonialväldet delvis ska kvarstå. Även i fortsättningen.

Men om avaret tycks tillmötesgå Svenska samernas riksförbunds krav vad renskötseln och samebyarna beträffar, så är detta dock bara en halvan av samernas aktuella problem. Tusentals samer bar — av tvång eller fri vilja — lämnat renskötseln och ytterligare en mängd måste lämna den, om den rationaliseras och moderniseras och inte kommer att kräva samma arbetsinsats som nu. Även den som i jkk-

torde inte ha problem som väsentligt skiljer sej från övriga svenska medborgares. Det är de övriga det gäller. Och det gäller inte att ge dem ett filantropiskt stöd. Det gäller att avlägsna de styrelsiska barriärer som hittills har hindrat dem från att utveckla egna talanger och resurser och leva ett produktivt liv med samma utbyte som andra moderna medborgare.

Snabba åtgärder inom jordbruksdepartementets ram är mer än väl motiverade. Men de kommer inte att beröra mer än hälften av de samer som är aktuella. Här behövs av allt att döma också en skyndsamt undersökning om vad som krävs för att ge moderna bostäder, yrkesutbildning och differentierad sysselsättning åt de många samer, som blivit bostads i samhällen som saknar industrier och redan är hårt drabbade av arbetslöshet, stora socialvårdskostnader och höga skatter.

1954 års zigenarutredning skulle kunna tjäna som modell för en snabbutredning beträffande samernas ekonomiska, sociala och kulturella situation. Och så de åtgärder som beslutades på grundval av denna utredning är efterföljande. Genom att statmakternas axlade det ekonomiska ansvaret för zigenarnas bostättning och rehabilitering och en enda myndighet, arbetsmarknadsstyrelsen, fick fullmakt att vidta de åtgärder som krävdes, eliminerades mycket av det kommunala möstand som tidigare stoppat allt utveckling. Dessutom eliminerades grunden för en annars ofrånkvälig byråkratiering.

Zigeonerna är relativt få och utspridda på en mängd kommuner, som för övrigt med få undantag är ekonomiskt bärkraftiga. Samma är tio-femton gånger flera och koncentrerade till några få län med ett fåga differentierat årsärlings- och skattetyngda kommuner. En substantiell och snabb statlig hjälp till självhjälp för samerna skulle — förstås — jag mej — kunna bidra till en ekonomisk uppryckning i många av de norrländska samhällen som de senaste två decennierna avfolkats och stagnat. Samernas intressen har naturligtvis inte heller tidigare stått i strid mot den övriga befolkningens intressen. Men en politik i överensstämmelse med den antydning skulle påtagligt visa att den övriga befolkningen i Norrland har all anledning att kämpa på samernas sida, att samernas intressen kor sagt sammanfaller med övriga arbetande norrlänningars intressen.